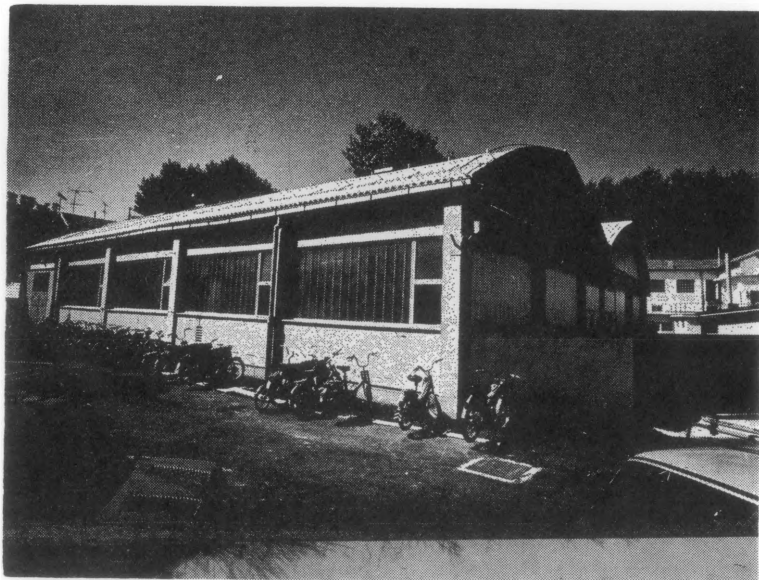

Martin STUBIČAR

***mala
privreda
u
srednjoj
podravini***

UVODNE NAPOMENE

U posljednje vrijeme sve više se dolazi do spoznaje da razvoj gospodarstva ne zavisi samo od organizacija udruženog rada, koje daju tržištu proizvodnju u velikim serijama, koje su prisutne na širokim tržištima uklapajući se i u međunarodno tržište, koje zapošljavaju više tisuća ljudi i koje imaju vanredno visoki organski sastav sredstava. To su, uvjetno bismo ih nazvali, organizacije udruženog rada srednje veličine, kakve i pretežu u gospodarskoj strukturi Jugoslavije, a napose manje, koje svrstavamo pod pojam »male privrede« i koje su, izgleda, brojčano najzastupljenije, mada po značaju ne predstavljaju još uvijek značajnijeg partnera, što — naravno — ne smije biti i dugoročnija orijentacija, naročito za područja koja nemaju objektivnih uvjeta da razvijaju veće organizacije udruženog rada.

Na temu o razvoju male privrede održana je i posebna tematska rasprava u glavnom odboru SSRN Jugoslavije u 1976. godini, a u posebnom dokumentu koji je tom prilikom objavljen između ostalog se kaže:

1. Socijalistički savez u mjesnim zajednicama, općinama, pokrajinama, republikama i u federaciji, i društveno-političke organizacije, koje su dio fronta organiziranih socijalnih snaga na svim nivoima angažirat će se na stvaranju povoljnijih društvenih uvjeta za brži i programirani razvoj male privrede u svim djelatnostima i na području gdje za to postoje potrebe i mogućnosti.

Tržište ove aktivnosti treba da bude u mjesnim zajednicama, općinama, međuopćinskim zajednicama, republikama i pokrajinama, s obzirom da je regulativa u oblasti male privrede u nadležnosti ovih zajednica.

3. U toku priprema i donošenja društvenih planova razvoja do 1980. godine, neophodno je, na osnovu sagledanih potreba i mogućnosti u mjesnim zajednicama, općinama i na ostalim nivoima, utvrditi odgovarajući program razvoja male privrede.

... Ovi programi treba da se zasnivaju na osnovama rasta produktivnosti rada, unošenja suvremene tehnike i tehnologije i polaze od samoupravnog udruživanja rada i sredstava u cilju razvoja djelatnosti male privrede, kao i da se planovima prostornog razvoja osigura poslovni prostor za obavljanje ovih djelatnosti.

5. Socijalistički savez na selu treba da podstiče mjesne zajednice i druge društvene činioce na stvaranju manjih proizvodnih, odnosno prerađivačkih kapaciteta, naročito radi što racionalnijeg korištenja poljoprivrednih i drugih sirovina, otvaranje manjih uslužnih radionica i servisa za popravku poljoprivred-

nih mašina i aparata u domaćinstvima, kao i razvoj kućne radinosti seoskog turizma. To će omogućiti brži i svestraniji društveno-ekonomski razvoj sela, otklanjanje razlika između sela i grada i smanjenje migracije iz sela u gradove.¹

Kako se gleda na razvoj male privrede područja Srednje Podravine, mogu da posluže i planski dokumenti pojedinih općina. Tako na primjer u jednom od tih dokumenata piše:

Usklađeniji razvoj privrede predstavlja jedan od najvažnijih zadataka radnih ljudi općine Koprivnica.

Polazeći od osnovnih pretpostavki društvenog plana općine: bržeg porasta društvenog proizvoda, većeg zapošljavanja, aktiviranja u većem stepenu prirodnih resursa, te boljeg korištenja postojećih proizvodnih potencijala, uz porast produktivnosti rada i veću akumulativnost, omogućit će se brži razvoj i onih djelatnosti koje su do sada nešto zaostajale: tercijarne i dio sekundarnih.

I dalje:

Pored ostalih, jedna od komponenata bržeg razvoja općine u razdoblju 1976-1980. godine jeste i prostorno uravnoteženiji razvoj.

U težnji za zadržavanjem stanovništva, a i razvojem većeg broja mjesta na području općine, nameće se potreba dislokacije manjih preradbenih i uslužnih kapaciteta na šire područje.

Obveza je stoga organizacija udruženog rada da u svojim planovima razvoja predvide takve mogućnosti.²

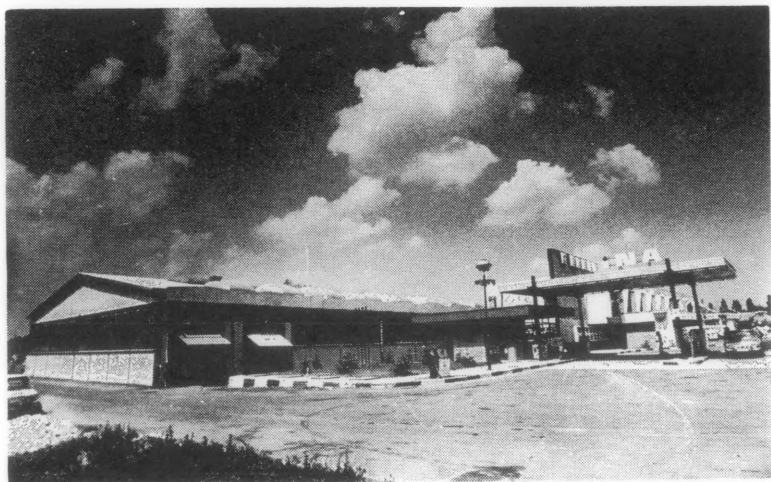
Kako definirati malu privredu? Ima više definicija prema različitim autorima koji su se bavili njenom analizom. Jednom je pretežni elemenat bio broj zaposlenih, drugi put opremljenost sredstvima rada, pa obim proizvodnje i usluga, zatim tržišna komponenta, sve do toga da se male privredu poistovjećivalo s tercijarnim djelatnostima.

Iz ovog zapravo proizlazi da je i veoma teško dati jednu sveobuhvatnu definiciju, jer ona kao takva, vjerovatno, i ne postoji, već zavisi od cilja koji je u datom momentu postavljen.

Zato se u pojedinim radovima i nalazi, npr., ovakvo objašnjenje za malu privredu:

... mogla bi se uvjetno tretirati kao jedan specifičan oblik privređivanja, koji se od ostale privrede razlikuje ne samo u pogledu veličine privrednih jedinica i njihova odnosa prema proizvodnim faktorima već i u pogledu funkcije koju ovaj dio privrede ima u društvenoj podjeli rada.

Spomenuta specifičnost male privrede ne iscrpljuje se kako se to često pojednostavlje-

Pogled na zgrade koprivničkog »Rapida« i benzinsku pumpu INE

Jedan od najuspješnijih primjera »male privrede« — proizvodne hale koprivničke industrije obuće »Sloga« (fotografija uz naslov)

no shvaća-samo u činjenici što se ovdje uglavnom radi o manjim privrednim jedinicama (u pogledu angažiranja proizvodnih faktora, vrijednosti ostvarene proizvodnje, broja zaposlenih radnika i sl.), odnosno s organizacijama koje štede društveni »kapital« i daju dodatne efekte na planu zapošljavanja, nego i o dijelu privrede s posebnom ekonomskom ulogom: mala privreda, naime, omogućava efikasnije funkcioniranje cijelog privrednog mehanizma, ona snabdijeva domaće tržište (a može i vanjsko-opaska autora) svim onim proizvodima i uslugama za čiju izradu krupna matična proizvodnja nije ekonomski zainteresirana.³

Mi bismo se ipak odlučili da malu privredu promatramo prvenstveno s aspekta broja zaposlenih i da joj prema tome ovo bude i njena definicija.

Pod malom privredom podrazumijevat ćemo sve one organizacije udruženog rada, dijele organizacija udruženog rada, radne jedinice iz oblasti proizvodnje i prometa (isključujući saobraćaj), te usluga, koje zapošljavaju do 300 radnika.

Zašto smo se odlučili za kriterij zaposlenosti? Za to imade više razloga. Međutim, jedan od najvažnijih jeste: područje koje se

ovom analizom obuhvaća, područje Srednje Podravine sa 131000 stanovnika,⁴ u odnosu na republički prosjek zaposlenog stanovništva, znatno zaostaje. U privredi je zaposleno 11,6% stanovništva, odnosno ukupno zaposlenih imade 14,7%,⁵ dok za Republiku taj prosjek iznosi oko 25%.

To znači da jedan od glavnih zadataka tekuće politike treba da bude: kako osigurati što više radnih mjesta radi zapošljavanja stanovništva, čiji prirast uglavnom stagnira. Ovo se može samo u djelatnostima gdje radno mjesto nije toliko skupo da onemogućiti bilo kakvu ozbiljniju ekspanziju.

Prema tome, za rješavanje problema zapošljavanja u većoj mjeri, uz limitirajući faktor u financijskim sredstvima, može da bude u ovom momentu mala privreda.

Zato i jeste kao drugi po važnosti zadatak u periodu do 1980. god. u planskim dokumentima postavljen zadatak zapošljavanja. U općini Koprivnica to je oko 25% zaposlenog stanovništva ili godišnja stopa rasta oko 5%,⁶ u općini Đurđevac je to 6,5%,⁷ a u općini Ludbreg 5,4%.⁸

Iako se nalazi u starom grofovskom zdanju, pogon »Varteksa« u Ludbregu zapošljava velik broj radne snage

RAZVIJENOST MALE PRIVREDE

Početak razvoja male privrede na području Srednje Podravine datira još od prije prvog svjetskog rata. Tako su karakteristični pogoni u rudarstvu, industriji građevinskog materijala, mlinarstvu i grafičkoj industriji. Također je bilo razvijeno pilanarstvo, ali bez finalne prerade drveta.

Ne postoje sređeni i obrađeni podaci o svim proizvodnjama i njihovoj veličini po kapacitetu i zaposlenosti, jer su neki od njih radili veoma kratko, ali za praćenje povijesti razvoja gospodarstva na ovom području prikupljanje i obrada tih podataka bila bi vrlo značajna tema.

Jedan dio te proizvodnje ima nastavak i u poslijeratnom razdoblju, pa se zadržao čak i danas. Pored toga obogaćen je i novim asortimanom i u proizvodnji i u uslugama.

Ovdje dajemo opis te proizvodnje i usluga sa stanjem kakvo je danas:

- proizvodnja građevinskog materijala: šljunak, pijesak, razni betonski proizvodi i opeka raznog formata;
- proizvodnja kolutova za poliranje: služi u metalnoj industriji;
- proizvodnja obuće;
- proizvodnja raznih vrsta ambalaže;

- proizvodnja specijalnih strojeva i dijelova za strojeve;
- proizvodnja galanterije;
- košaračka proizvodnja vezana nastavno uz kućnu radinost;
- proizvodnja kozmetičkih preparata;
- proizvodnja konfekcije;
- proizvodnja namještaja;
- obavljanje dijela robnog prometa;
- obavljanje usluga u građevinarstvu: izvođenje plinskih instalacija, vodoinstalacija, električarskih radova, soboslikarskih radova;
- pružanje raznih komunalnih usluga;
- usluge u održavanju i remontu putničkih i teretnih vozila;
- popravak kućanskih aparata.

Najrazvijenije su djelatnosti koje imaju nešto dužu tradiciju. Ukupno je u maloj privredi zaposleno oko 5300 ljudi u 32 organizacije. Razmjesta im je približno na sve tri općine podjednak. Na području općine Đurđevac zaposleno je u maloj privredi oko 1450 ljudi, u Koprivnici oko 1950 i na području općine Ludbreg oko 1900 ljudi. Izraziti centri su Đurđevac, Pitomača i Ludbreg. Uz to, pogoni se nalaze i u nekim drugim mjestima, ali za ovima daleko zaostaju.

Ako bismo analizirali njihovu strukturu u odnosu na broj zaposlenih, onda bismo imali slijedeće stanje:

U općini Đurđevac prevladavaju pogoni uglavnom do 250 zaposlenih, što je slučaj i s općinom Koprivnica. Što se pak tiče područja općine Ludbreg, tu je podjednako onih zaposlenih u pogonima do 250 i onih do 300 zaposlenih.

Za Srednju Podravinu struktura broja zaposlenih i broja pogona je:

Zaposlenost 1975. god.			Broj pogona	
— do 100 zaposlenih			540	11
— od 101	— 200	"	470	3
— od 201	— 250	"	2500	13
— od 251	— 300	"	1700	5
Ukupno			5300	32

Raspoređenost ovih kapaciteta po broju zaposlenih i broju pogona izgledala bi grafički ovako:

Zaposlenost u 1975. g.	Broj pogona 1975. g.
ĐURĐEVAC 27,5%	ĐURĐEVAC 37,5%
KOPRIVNICA 36,9%	KOPRIVNICA 40,6%
LUDBREG 35,6%	LUDBREG 21,9%

Kakva je zaposlenost u maloj privredi u odnosu na ukupnu zaposlenost?

Prema podacima iz 1975. god. u privredi Srednje Podravine bilo je zaposleno 15160 ljudi. Od toga broja u općini Đurđevac bilo je zaposleno 3200, u općini Koprivnica 9100, a u općini Ludbreg 2860.

Stavljajući u odnos zaposlene u maloj privredi prema ukupnom broju zaposlenih u privredi dobivamo slijedeće:

U općini Đurđevac 44,9% zaposlenih u privredi radi u maloj privredi, u općini Koprivnica 21,2, a u općini Ludbreg 65,3%. Prosjek za Srednju Podravinu je 34,5%.

Ako se pak zaposleni u maloj privredi stavljaju u odnos na ukupno stanovništvo,

onda na svakih 10000 stanovnika na području Đurđevca radi u maloj privredi 360, Koprivnice 317 i Ludbrega 845. Prosjek za Srednju Podravinu je 399 zaposlenih u maloj privredi na 10000 stanovnika.

Iz ovih nekoliko uporednih pokazatelja moglo bi se zaključiti da je relativno mala privreda najrazvijenija na području općine Ludbreg, manje razvijena na općini Đurđevac, a najnerazvijenija na području općine Koprivnica.

Kažemo »relativno« zbog toga što se može iznijeti konstatacija da je u cjelini mala privreda na ovom području nerazvijena.

O tome nam može poslužiti podatak Marjana Rožića u referatu: »Mala privreda—rezultati, problemi, zadaci« podnesenom na savjetovanju u Mostaru-Dubrovniku 1976. o razvoju male privrede. On kaže slijedeće:⁹

Inače broj zaposlenih u poduzećima do 100 radnika na 10000 stanovnika je u SR Njemačkoj skoro četiri puta, u Italiji tri i po puta veći nego u našoj zemlji. Poznato je i to da u našoj privredi mala privreda sudjeluje sa svega oko 4% u ukupnoj, dok njeno sudjelovanje u privrednoj strukturi Japana iznosi oko 43%, Sjedinjenih Američkih Država 15%, Savezne Republike Njemačke 12% itd., uzimajući u obzir pri tome proizvodne i uslužne kapacitete do 60 zaposlenih radnika.

Podaci za Srednju Podravinu nisu do kraja mjerljivi s ovima navedenim u radu Marjana Rožića, ali kad bi ih se svelo na tu mjerljivost, stanje bi bilo još teže. Čak kada bi se uzeo u obzir i privatni sektor zanatstva, što ovdje nije činjeno, stanje se ne bi naročito popravilo. Naime, poznato je da privatni sektor zanatstva također ovdje nije razvijen, pa je i njegovo učešće u ukupnoj vrijednosti proizvodnje i usluga dosta skromno.

Vrijednost proizvodnje i usluga po tekućim cijenama u maloj privredi kretala se kako slijedi:¹⁰

U milijunima dinara

O P I S	Đurđevac			Koprivnica			Ludbreg			Ukupno		
	1974.	1975.	% pov.	1974.	1975.	% pov.	1974.	1975.	% pov.	1974.	1975.	% pov.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Ukupni prihod male privrede	371	496	13,4	252	293	11,6	346	529	15,3	969	1318	13,6
Ukupni prihod cjelokupne privrede	747	923	12,4	3261	3668	11,2	564	797	14,1	4572	5388	11,8
% male privrede na ukup. privredu	49,7	53,7	—	7,7	7,9	—	86,1	86,7	—	21,2	24,5	—

Zanimljivo je usporediti neke od pokazatelja u ovoj tabeli. U prvom redu razvijenost male privrede obrnuto je proporcionalna s razvijenošću privrede u cjelini mjerene kroz ostvarenu vrijednost. Naime, što je privreda u cjelini nerazvijenija, to je razvijenija mala privreda, i obrnuto: što je razvijenija, to je sudjelovanje male privrede relativno skromno. Inače takva zakonitost u razvijenim privredama ne postoji. Vidjeli smo iz navedenih primjera da je razmjernost upravno proporcionalna, tj. viši stupanj privredne razvijenosti u cjelini zahtijeva i razvijeniju malu privredu. Doduše, ograda se može postaviti na to što su ovo podaci samo za jednu regiju i ne znamo kakvo bi bilo ponašanje za šire područje. Zato bi se moglo samo pretpostaviti da bi relacije po prilici bile iste.

Drugi veoma zanimljiv pokazatelj jeste stopa rasta. Naime, stopa rasta ukupne privrede po općinama i za područje Srednje Podravine kao cjeline jest na nižem nivou nego što je to slučaj sa zabilježenom stopom rasta u maloj privredi. Trenutačno zanemarujemo

stopu inflacije, jer nas ovdje ne zanima apsolutni odnos proizvodnje i usluga, već su nam dovoljne i naznačene relacije, naravno pod pretpostavkom da je struktura proizvodnje i usluga takva da se u cjelini i fragmentarno faktor inflacije jednako na njih odrazio.

U situaciji kakva je bila za gospodarstvo 1975. god. s veoma nepovoljnim trendovima kretanja, što je vrlo značajno kao indikacija stabilnosti i vitalnosti male privrede. To istovremeno znači da nalazi svoje mjesto na tržištu, da je za njenom proizvodnjom i uslugama potražnja iznad prosjeka, što bi u svakom slučaju kreatori gospodarske politike na ovom području kao cjelini trebali daleko više iskoristiti nego što je to bio slučaj do sada.

Povoljniji položaj male privrede na tržištu ogleda se i kroz ostvarenu akumulativnost. Akumulativnost izražavamo ostatkom dohotka i amortizacijom. To su istovremeno sredstva koja izražavaju reproduktivnu sposobnost organizacije, odnosno organizacione jedinice.

Evo o tome slijedećih pokazatelja:

U milijunima dinara

O P I S	Đurđevac		Koprivnica		Ludbreg		Ukupno	
	1974.	1975.	1974.	1975.	1974.	1975.	1974.	1975.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Akumulacija male privrede	48	45	24	25	46	47	118	117
Ukupna akumulacija privrede	70	75	320	218	54	54	444	347
% akumul. male priv. u odnosu na uk. priv.	68,6	60,0	7,5	11,5	5,1	87,0	26,6	33,7

Uspoređujući vrijednost proizvodnje i usluga i akumulacija uočljivo je da je akumulacija veća u maloj privredi nego u privredi u cjelini.

Odnos ukupnog prihoda i akumulacije

U milijunima dinara

O P I S	Đurđevac		Koprivnica		Ludbreg		Ukupno	
	1974.	1975.	1974.	1975.	1974.	1975.	1974.	1975.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Milijuna ukupnog prihoda na 1 milijun akumulacije u maloj privredi	7,7	11,0	10,5	11,7	7,5	11,3	8,2	11,3
Milijuna ukupnog prihoda na 1 milijun akumulacije u privredi kao cjelini	10,7	12,3	10,2	16,8	10,4	14,8	10,3	15,5

Posebni komentar ovim podacima nije potrebno davati. Očigledno je, samo da se spomene, potreba i radi toga koristiti pozicije male privrede na tržištu, mada ne smatramo da je to jedino rješenje za ubrzaniji razvoj ovog područja u cjelini. Vjerojatno će potreba za nosiocima razvoja i dalje biti prisutna, kao što je to bio slučaj i do sada. Ali kod toga ne smije se zanemariti ni ono što pruža mala privreda za ubrzaniji razvoj.

Da spomenemo i vrijednost radnog mjesta u maloj privredi i privredi u cjelini. Ove veličine izvedene su iz vrijednosti osnovnih sredstava po završnim računima iz 1975. god., kao i broja zaposlenih, koji se također odnose na tu godinu.

Evo tih podataka:

VELIČINE	Đurđevac		Koprivnica		Ludbreg		Ukupno	
	Vrijed. sr. m. priv.	Ukup. sr. os. sreds.	Vrijed. sr. m. priv.	Ukup. sr. os. sreds.	Vrijed. sr. m. privr.	Ukup. vr. os. sreds.	Vrijed. sr. m. privr.	Ukup. vr. os. sreds.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ukupni iznos u milijun. din.	195	522	145	1286	150	270	489	2078
Orijen. osnov. sr. po zaposl. u 000 din.	135600	163100	74900	141300	80650	94543	93600	137100

To znači da jedno radno mjesto na općini Đurđevac iznosi u maloj privredi 83% cijene radnog mjesta za privredu u cjelini, za općinu Koprivnica je to 53%, za Ludbreg 89%, a za Srednju Podravinu u cjelini 87%.

Odnosi bi bili još izrazitiji u korist male privrede kada bi se uspoređivala osnovna sredstva po zaposlenom samo u industriji u odnosu na ona koja se po zaposlenom koriste u maloj privredi.

MALA PRIVREDA KROZ PROGRAME RAZVOJA DO 1980. GOD.

U poziciji potrebe ubrzanijeg razvoja područja Srednje Podravine, nesumnjivo, jednu od značajnih uloga treba da ima mala privreda. Kako su već do sada doneseni programi razvoja ili je njihova izrada pri kraju mogu se dati i neki podaci koji ilustriraju tu tendenciju.

Samo, ona je negativnija no što bi se u prvi mah mislilo. Zaposlenost se planira s godišnjom stopom povećanja od preko 6,0% ukupno u privredi, a mala privreda bilježi tendenciju smanjenja. Prema podacima iz planova, uzimajući iste kriterije za malu privredu kao i u obradi stanja u kojem se sada nalazi, broj zaposlenih bi se smanjio od 5230 na oko 3200. Ova tendencija je uočljiva kod svih triju općina. Smanjenje je najblaže u općini Koprivnica, a najoštrije izraženo u općini Ludbreg.

Odnos u broju zaposlenih u maloj privredi prema ukupnom broju zaposlenih 1975. god. bio je 34,5%, dok u 1980. god. se taj odnos smanjuje na 15,7%. Za općinu Đurđevac je taj odnos 1975. god. 44,9%, 1980. 17,6%, za općinu Koprivnica 1975. god. 21,2%, odnosno 1980. god. 14,6% i kod općine Ludbreg 1975. god. 65,3%, a u 1980. god. 16,8%.

Pokazuje se i tendencija smanjenja broja organizacija udružnog rada, odnosno organizacionih jedinica u maloj privredi. Njihov broj u 1980. god. prema 1975. se smanjuje za približno jednu trećinu. U pogledu njihove strukture pomjeranje se vrši prema onima s manjim brojem zaposlenih, dok je 1975. god. situacija bila obrnuta. Veći dio organizacija približavao se gornjoj granici u zapošljavanju prema našim kriterijima.

Iz ovog bi se mogao izvući zaključak da organizacije iz male privrede pomalo preraštaju u jedinice srednje veličine, za imade ambicija da se ide i dalje, što je sasvim normalno. Ali ostaje uz to bojazan da su ambicije nešto iznad realnih mogućnosti. No, praksa će u svakom slučaju pokazati koliko su planovi bili realni i koliko se od njih ostvarilo.

Ovakvo stanje izraženo je i u kretanju vrijednosti proizvodnje i usluga što se očekuje do 1980. godine. U dvije od triju općina (Đurđevac i Ludbreg) predviđa se da će u maloj

privredi doći do smanjenja ukupnog prihoda. Izuzetak je općina Koprivnica, gdje bi prema planu ukupni prihod u maloj privredi trebao porasti u 1980. približno za 80% u odnosu na 1975. godinu.

Inače planovi razvoja u sve tri općine veoma su ambiciozni, što se odražava kroz predviđene stope rasta od 10,1% u općini Đurđevac, 11,6% u općini Koprivnica i 14,2% u općini Ludbreg. Onda to više začuđuje takva promjena koja se predviđa da će nastati za malu privredu koncem ovog petogodišnjeg planskog razdoblja.

U svom dosadašnjem razvoju mala privreda je na ovom području pokazivala određenu svrhu razvoja, što međutim nije bio slučaj s malom privredom na širem području.

Tako se, npr., u materijalima za savjetovanja o razvoju male privrede na jednom mjestu kaže: U pogledu ocjene izvršenja tekućeg srednjoročnog plana (misli se na plan Jugoslavije) može se konstatirati da je u periodu 1971-1975. godine u oblasti male privrede ostvarena znatno sporija dinamika od planirane: kod obima proizvodnje i usluga oko 6,5% umjesto oko 8%, zaposlenosti oko 1% umjesto oko 4%, investicija oko 8% . . .

O tome su veoma ilustrativni slijedeći podaci (odnose se na Srednju Podravinu):

Učešće male privrede u ukupnom prihodu cjelokupne privrede 1974. god. je iznosilo 21,2%, a 1975. 24,5%. Povećanje sudjelovanja je zabilježeno kod sve tri općine. U općini Đurđevac od 49,7% 1974. raste na 53,7% u 1975., kod općine Ludbreg to povećanje je mnogo manje: od 86,1% u 1974. god. i raste na 86,7% u 1975., a u općini Koprivnica porast iznosi od 7,7% na 7,9%.

Međutim, 1980. godina pokazuje ove odnose. Učešće male privrede u ukupnoj vrijednosti, koja se predvidivo očekuje na kraju planskog razdoblja, smanjila bi se na samo 10% gledajući Srednju Podravinu u cjelini, odnosno po općinama to bi smanjenje bilo kako slijedi: općina Đurđevac 25,7%, općina Koprivnica 6,2% i općina Ludbreg 16,1%.

Što se tiče plana Jugoslavije, on je kada se radi o maloj privredi daleko optimističniji. Tako se u njemu kaže:

Procjenjuje se da bi se obim proizvodnje i usluga jedinica male privrede pri godišnjem rastu društvenog proizvoda ukupne privrede od oko 7%, industrijske proizvodnje oko 8%, građevinarstva oko 7,5%, lične potrošnje oko 6%, mogao povećati u narednom petogodišnjem razdoblju po prosječnoj godišnjoj stopi od oko 7% . . .

Ukoliko bi u narednom periodu, međutim, došlo do sporijeg rasta ukupne privredne aktivnosti, stopa rasta male privrede bi se, vje-

rojatno, realizirala na osjetno nižem nivou, pošto su razvojne mogućnosti kapaciteta male privrede determinirane, prije svega, rastom ukupne privrede.

Planovi razvoja do 1980. god. dosta su siromašni i u odnosu na proširenje asortimana proizvodnje i usluga. Predviđaju se neke nove proizvodnje u materijalima za građevinarstvo, u oblasti zadovoljavanja potreba u domaćinstvima, proširenja asortimana u kozmetici, te još nekih drugih kapaciteta.

Neki usporedni pokazatelji o zaposlenosti, kapacitetima i ukupnom prihodu po područjima u 1980. godini:

Zaposlenost	Kapaciteti
ĐURĐEVAC 24,2%	ĐURĐEVAC 33,3%
KOPRIVNICA 55,8%	KOPRIVNICA 52,4%
LUDBREG 20,0%	LUDBREG 14,3%

Općina	Ukupni Prihod		Akumulativnost	
	1975	1980	1975	1980
KOPRIVNICA	22,2%	46,1%	21,4%	58,3%
ĐURĐEVAC	37,6%	31,7%	38,5%	23,6%
LUDBREG	40,2%	22,2%	40,1%	18,1%

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Iako ovaj napis nije imao pretenzije da osvijetli sa svih aspekata malu privredu Srednje Podravine i njen značaj, koji imade i koji bi trebala imati u rješavanju određenih problema, ipak je bacio malo svjetla na neke od njih i možda će biti poticaj za jednu svestraniju analizu, koja bi ukazala i na pojedina rješenja u budućnosti.

Međutim, bez obzira na ograničenost dometa koji je bio postavljen, već i sada bi se mogli izvući određeni zaključci radi vođenja i ugrađivanja u tekuću plansku politiku; naročito bi to trebalo biti prisutno u planovima organizacija udruženog rada, kao i u planovima društveno-političkih zajednica.

Kao jedan od prvih zaključaka nameće se taj da mala privreda na ovom području nije razvijena i da bi trebalo činiti napore za njen ozbiljniji razvoj. Neosporno je utvrđeno da pruža veće šanse za brže zapošljavanje, jer

investicije u otvaranje radnih mjesta mnogo su manje nego što je to slučaj s većim organizacijama udruženog rada iz oblasti industrije. Na jednu takvu orijentaciju opredjeljuje nas mala zaposlenost stanovništva, oskudna investiciona sredstva, iz čega proizlazi potreba njihova što racionalnijeg korištenja. Uz to mala privreda faktor je i privrednog razvoja ovog područja, što se također ne smije zanemariti.

Uspoređujući razvijenost male privrede na širem području, na području Srednje Podravine i nekih drugih zemalja, neosporna je činjenica da prostora za razvoj imade još veoma mnogo, ali je on još uvijek neiskorišten, te se često troše velika sredstva i umni naponi za velike projekte, koje nije ni lako, a neće se moći ni tako brzo realizirati. Zanimaraju se mali projekti, izgradnja manjih pogona, koja daju veoma brzo svestrane efekte.

Pogrešna je orijentacija u planovima zanemarivanje razvoja male privrede. Takvu orijentaciju veoma hitno bi trebalo mijenjati, jer je ona do punog negativnog izraza došla u planovima društveno-političkih zajednica za razdoblje od 1976. do 1980. god. No nije to slučaj samo s planovima društveno-političkih zajednica, jer ti planovi su prvenstveno odraz organizacija udruženog rada.

No, za jedan takav nov i aktivniji pristup morala bi se stvoriti adekvatna organizacija, koja bi podsticala daljnji razvoj male privrede, a općinske skupštine svojom aktivnijom fiskalnom politikom također bi trebale biti prisutnije u tim kretanjima. Naposljetku i poslovna politika banaka, kao jedne vrste asocijacije udruženog rada i kao izraz politike udruženog rada, trebala bi biti orijentirana na pomaganje takvog razvoja.

BILJESKE

¹ Dogovor o pravcima društvene akcije i zadacima SSRN Jugoslavije u podsticanju razvoja male privrede (časopis »Ekonomika uslužnih djelatnosti«, broj 7-8, str. 4 i 5).

² Društveni dogovor o osnovnim ciljevima i zadacima o ostvarivanju plana društveno-ekonomskog razvoja općine Koprivnica za razdoblje 1976-1980. godine (str. 4 i 5).

³ Mala privreda u teoriji i praksi ekonomike i ekonomske politike — dr Miloje Nikolić (časopis »Ekonomika uslužnih djelatnosti«, broj 7-8, str. 14, izlaganje na savjetovanju o razvoju male privrede, Mostar — Dubrovnik 1976. god.).

⁴ Brojka od 131000 stanovnika iznesena je prema popisu stanovništva iz 1971. god.

⁵ Postotak izračunat na osnovu stanja zaposlenih iz 1975. god. i broja stanovnika iz 1971. god.

⁶ Društveni plan općine Koprivnica za razdoblje 1976-1980. god.

⁷ Prethodni materijali za Prijedlog društvenog plana razvoja općine za razdoblje 1976-1980. god.

⁸ Društveni plan razvoja općine Ludbreg za razdoblje 1976-1980. god.

⁹ »Ekonomika uslužnih djelatnosti« 1976., str. 10.

¹⁰ Završni računi organizacija udruženog rada za 1974. i 1975. god.

¹¹ Završni računi organizacija udruženog rada za 1974. i 1975. god.

¹² Svi podaci koji su u ovom dijelu izneseni uzeti su iz planskih dokumenata društveno-političkih zajednica za razdoblje 1976-1980. Jedino za općinu Đurđevac korišteni su prethodni podaci s obzirom na to što plan u vrijeme izrade ovih materijala od općinske skupštine nije bio usvojen.